

הדלת [והנחה אחורי הדלת היא פחותה מתליה על מגוד, ועדיפה על זרקו לאשפה].

רבי אליעזר סבר: מדלא זרקו לאשפה — מוכח שדעתיה עילויה, וחפץ להשתמש בו.

וזהו ביאור דברי רבי אליעזר שאמר: בין מן ה"מוכך", היינו בין שהניחו בקופסא, ובין "שלא מן המוכך", היינו בין שהניחו במגוד, או אחורי הדלת.

ובכולהו אמר רבי אליעזר טמא.

ומקשינן: וכיון שהניחו אחורי הדלת או שתלאו במגוד וחשיב בגד לקבל טומאה — **אמאי קרי ליה רבי אליעזר "שלא מן המוכך"?**

ומבארין: דהנחה אחורי הדלת או במגוד, **לגבי הנחה בקופסא — לאו מוכך הוא** [שהיא פחותה ממנה].

ורבי יהושע סבר: אף בהניחו אחורי הדלת או במגוד טהור.

מאי טעמא?

מדלא הניחו בקופסא, להצניעו — גלי דעתיה דבטולי בטליה, ואין עליו תורת בגד, וטהור.

ו"מן המוכך" דאמר רבי יהושע, היינו אף בהניחו אחורי הדלת או שתלאו במגוד, ו"שלא מן המוכך" היינו זרקו לאשפה.

ומקשינן: אי אמרת שבזה שלא הניחו בקופסא הוא גילה דעתו שהוא מבטלו. תיקשי — **ואמאי קרי ליה "מוכך"?**

ומבארין: דהנחה אחורי הדלת, **לגבי זריקה**

רב המנונא אמר: הכא במתניתין איירי בפחות משלשה טפחים על שלשה טפחים עסקינן. ומקולי מטלניות שאינם חשובות לו אלא קלות בעיניו, **שנו כאן, ובהא פליגי לענין קבלת טומאה.** [והבהוב וקיפול דנקט במתניתין לאו דוקא].

ואזדא רבי אליעזר דמתניתין לטעמיה, ורבי עקיבא דמתניתין אזיל לטעמיה.

דתנן במסכת כלים: מטלית שהוא פחות משלשה על שלשה, שהתקינו [שיחדר] לפקק לסתום בו את הנקבים של המרחיק, או שהקצו לנער [לאחרון] בו את הקדירה, או שהקצו לקנה בו את הרחיים מהאבק שעליהם — **בין מן המוכך, ובין שאין מוכך, טמא, דברי רבי אליעזר.**

ורבי יהושע אומר: בין מן המוכך, ובין שלא מן המוכך — טהור.

רבי עקיבא אומר: מן המוכך טמא ושלא מן המוכך — טהור.

והשתא מבארין לפלוגתייהו.

ואמר עולא ואיתמא רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הכל מודים שאם זרקו לבגד זה באשפה — דברי הכל טהור, דהא ביטלו מתורת בגד.

כט-ב ואם הניחו לבגד בקופסא — **דברי הכל טמא, שבהצנעתו גילה דעתו שמחשיבו ויש לו שם "בגד".**

לא נחלקו הנך תנאי, אלא באופן שתלאו במגוד [יתד] והראה שחפץ בו, [והצנעה זו היא פחותה מהנחה בקופסא].

ובאופן נוסף פליגי: **או שהניחו לאחורי**

הבגד? — דעדיין בגד הוא! וקאמר רבי עקיבא במתניתין: טהורה היא.

שמע מינה, דהדר ביה לגבי רבי יהושע, וקא סבר שאף בבגד שעדיין חשוב קצת בעיניו מטהר רבי עקיבא.

מתניתין:

א. לא יקוב אדם שפופרת העשויה מקליפה⁽⁷³⁾ של ביצה, וימלאנה שמן, ויתננה מערב שבת על פי הנר בשביל שתהא מנטפת שמן לתוך הנר.

וטעם האיסור: גזירת חכמים, שמא יקח מן השמן להשתמש בו. והנוטל מן השמן שהקצהו להדלקה חייב משום מכבה [עיי' ביצה כב א ותוס' שם]⁽⁷⁴⁾.

וגזרו, אפילו אם השפופרת היא של חרס, שהיא מאוסה ואין רגילות להשתמש בה.

ורבי יהודה, מתיר ליתן שפופרת על פי הנר ולמלאותה שמן, כי אין חוששים שמא יבוא להסתפק ממנו בשבת.

אבל אם הברה היוצר את השפופרת לנר מתחלה — מותר להדליק בה, מפני שהוא כלי אחד וניכר האיסור של לקיחת השמן

לאשפה — מוכן הוא, אולם מכיון שביטלו הרי הוא טהור.

ורבי עקיבא מחלק ביניהם:

כאופן שתלאו במגוד [דחשיב ליה "מוכן"] — סבר כרבי אליעזר שהוא טמא.

ובהניחו אחורי הדלת [שהיא הצנעה פחותה מתליה על מגוד] — סבר לה כרבי יהושע דאמר טהור, דהוי "אינו מן המוכן".

ורבי אליעזר ורבי עקיבא דפליגי במתניתין בפתילת הבגד אי טמאה היא — בהך פלוגתא הוא דפליגי, ולטעמייהו אזלי.

ומסקינן: והדר ביה רבי עקיבא לגבי רבי יהושע, וסבר שאף במוכן טהור הוא.

ממאי דהדר ביה?

ומבארינן: אמר רבא: מדיקתני במתניתין "פתילת הבגד".

ומדייקינן: מאי איריא דתני "פתילת הבגד", דמשמע שעדיין בגד הוא? ליתני פתילה של בגד דמשמעו שקפלה מבגד [ולא בגד עצמו].

מאי האי דנקט התנא לישנא ד"פתילת

ולכאורה החיוב כאן הוא רק מדרבנן שהרי אם יסתפק מהשמן הוא רק גורם כיבוי, ואין כאן חיוב גמור?

והתוספות בכיצה פירשו שזה נקרא כיבוי ממש, כי בשעה שהוא מסתפק מהנר הוא מכהה את אורו' שהשמן מתמעט.

והרא"ש הקשה עליו שטעם זה הוא רק בנר עצמו אבל בשפופרת שעל פי הנר יהיה מותר

73. רעק"א על המשניות הביא בשם ליקוטי מהרי"ל שפרש שאין הכונה כאן לביצה ממש, אלא לקנה של אגס. (כנראה מלשון ב? ביצה)

74. רש"י מפרש שהגזירה היא שמא יסתפק מהשמן, וכיון שהקצהו לנר הרי הוא חייב משום מכבה.

אימא מורדו ליה רבנן לרבי יהודה דלא גזרינן.

קא משמע לן, דאפילו בשל חרס גזרו.

ואי אשמעינן פלוגתייהו בשפופרת של חרס, הוה אמינא, דוקא בהא קאמר רבי יהודה דמותר להדליק בה כיון דמאיסא. אבל בההיא — בשפופרת של ביצה, אימא מודי להו רבי יהודה לרבנן דאסור להדליק בה.

קא משמע לן דבהא נמי פליג.

ואי אשמעינן הנך תרתי — שפופרת של ביצה ושל חרס — הוה אמינא, דוקא בהני קאמר רבי יהודה דשרי, ולא גזר שמא יבוא להסתפק ממנו, משום דלא מיפסק כלום בין השפופרת לנר. שאז האיסור בולט, וניכר לו שנטילת השמן גורמת לכיבוי הנר.

אבל לתת שמן בקערה שליד הנר הדולק וליתן קצה הפתילה בתוכה, דמיפסקא, שראש הפתילה הבורער נמצא בתוך כלי אחר — אימא מודי להו רבי יהודה לרבנן שגזרו בזה. כיון שיש הפסק בין מקום האש ובין

מהנר הדולק, ואין חשש שמא יבואו להסתפק מהשמן⁽⁷⁵⁾.

ב. לא ימלא אדם קערה של שמן ויתננה בצד הנר מערב שבת, ויתן ראש [קצה] של הפתילה בתוכה בשביל שתהא הפתילה שואבת שמן מהקערה. מפני החשש שמא יבוא להסתפק מהשמן.

ורבי יהודה מתיר להדליק באופן שכזה, ולא גזר שמא יבוא להסתפק ממנו.

גמרא:

וצריכא לאשמעינן כל הני דמתניתין [שפופרת, חרס, קערה].

דאי אשמעינן שפופרת של ביצה, הוה אמינא, בהא קאמרי רבנן דאסור להדליק בה, משום דכיון דשפופרת זו לא מאיסא, איכא למיחש דלמא אתי לאסתפוקי מינה בשבת⁽⁷⁶⁾.

אבל להדליק בשפופרת של חרס, דמאיסא,

76. הים של שלמה למד שהאיסור הוא שמא יסיר את כל השמן שבשפופרת, אבל אם מסתפק במעט שמן אין זה איסור מן התורה. והקשה עליו החזון איש מה ההבדל בין מעט להרבה הרי עדיין אין השמן נוגע וקשור לפתילה כלל, אלא הגזירה היא שמא יתבלבל ויסתפק מן השמן שבתוך הנר עצמו.

ומסביר עוד שבכל דבר שהקצוהו להדלקה אסרו חז"ל להסתפק ממנו. ולכן מותר לשפוך מים על בגד שחלקו דולק באש, אפילו שכשתגיע האש אל המים היא תכבה, ונמצא זה ממעט את האש, בכל אופן כיון שלא הועידו את הטלית הזו לשריפה, אין בזה גזירת חכמים,

להסתפק שהרי הנר עדיין מלא בשמן. ולכן פירש הרא"ש שכל דבר שאינו נוגע בנר עצמו הוא נחשב כגרם כיבוי, אבל השמן והפתילה שתיים יחדיו גורמים את ההדלקה, והממעט אחד מהם חייב.

75. רש"י מפרש שיעבור על איסור מכבה. והמגן אברהם הביא שיש דעות בפוסקים שאין עוברים על כיבוי אלא ברוצה לעשות פחמים, אבל בלא זה הרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, אך אעפ"כ גזרו כאן חכמים שאסור להניח שמן שיכול להסתפק ממנו שמא יעבור על איסור כיבוי בעלמא.

תניא: אמר רבי יהודה: יש לי ראייה להתיר להניח שפופרת של ביצה, כי פעם אחת שבתינו [כשהיינו יושבים. ובתוספתא הגירסא: כשהיינו שרויין] בעליית בית נתזה, בלוד. והביאו לנו שפופרת של ביצה, ומלאננה שמן, ונקבננה והנחנוה על פי הנר בכדי שתהיה מגטפת לתוכו.

והיה שם באותה עליה, רבי טרפון וזקנים, וראו את המעשה, ולא אמרו לנו דבר על כך שלא נהגנו כדין. ומשמע שאף הם סוברים שאין לגזור בזה.

אמרו לו חכמים: וכי משם ראייה?

שאני אנשי בית נתזה, דוריוזין הן! שכולם היו בני תורה וחרדים ונזכרים, ואין חשש שמא יבואו להסתפק מהנר. אבל בעלמא במקום אחר אף הם יודו שגוזרים בזה [רש"י לעיל כ א ד"ה אברים].

אבין, איש ציפוראה [שהיה דר בציפורין], גרר ספסלא בעיליתא דשישא, בעליה שרצפתה היתה עשויה שיש [ואין בה חשש שיעשה חריץ]. והיה מעשה זה, לעילא, מלפני רבי יצחק בן אלעזר.

אמר ליה: אי שתוקי לך, ולא אמחה בך, כמו דשתיקו ליה חבריא [רבי טרפון וזקנים] לרבי יהודה כאשר מילא שפופרת בשמן

מקום השמן, יש יותר חשש שמא יבוא ליטול שמן מהקערה (77).

קא משמע לן שאף כאן מתיר רבי יהודה.

ואי אשמעינן מתניתין בהיא — בקערה, הוה אמינא, **בהיא קאמרי רבנן** דאיכא למיחש שמא יבוא להסתפק ממנה [כיון שאינו גוף אחד עם הנר הדולק]. **אבל בהני תרתי** — שפופרת של ביצה ושל חרס — **אימא מודו רבנן לרבי יהודה** דליכא למגזר בהא כיון דודאי בדיל מינה.

להכי צריכא לאשמעינן לכולהו.

שנינו במשנה: **ואם חברה היוצר מתחלה מותר מפני שהוא כלי אחד.**

תנא בכרייתא: **אם חברה בעל הבית עצמו בערב שבת בפיר ובחרפית** — מותר להדליק בה.

ומקשינן: **והאנן "אם חברה היוצר" תנן,** ומשמע דוקא חיבור של יוצר ולא שחיברה בעל הבית עצמו?

ומבארינן: **מאי "יוצר"** דשנינו במשנתנו? — **כעין חיבור של יוצר,** והיינו שהוא מחובר היטב.

ומותר למהר את הכיבוי שלה, אבל שמן שעומד להדלקה אסרו להשתמש בו.

77. מבואר בגמ' שקערה נחשבת מופסקת מהנר כיון שיש אויר ביניהם והקשה החזון איש הרי הפתילה שיוצאת מן הנר ונכנסת לתוך הקערה שואבת משם שמן, ואם כן הם מחוברים ואין

כאן הפסק?

ועוד הקשה שלשיטת ר' יהודה שמתיר, יש צריכותא, שהיה מקום לומר שמסתפק מן הקערה חייב חטאת כיון שהינו מכבה, אבל במסתפק מן השפופרת שאין זה אלא שבות, ולא גזרו?

ומוסיף החזון איש שאכן גירסת הרמב"ם

אבל בספסלים קטנים, שיכול ליטלם בידו ולהעבירם למקום אחר — מי אמר רבי שמעון שמותר לגוררם?

והא דאמר רבי ירמיה, פליגא אהא דאמר עולא.

דאמר עולא: מחלוקת רבי שמעון ורבי יהודה אם מותר לגרור היא רק בספסלים קטנים, אבל בספסלים גדולים — דברי הכל מותר לגוררם. משום שיש בהם תרתי להיתר, דלא אפשר באופן אחר, ולא מתכוין.

מתיב רב יוסף: רבי שמעון אומר: גורר אדם מטה, כסא וספסל, ובלבד שלא יתכוין בגרירתו לעשות חריץ.

ומייתנין רביה: קתני בברייתא מטה — דהיינו דומיא דספסלים גדולים. וקתני בברייתא כסא — דהיינו דומיא דספסלים קטנים⁽⁷⁸⁾. וקאמר רבי שמעון דמותר לגוררם, קשיא הך ברייתא לתרוייהו?

[לרבי ירמיה קשיא, דמוכח שאף בגדולים התיר רבי שמעון, ולעולא קשיא, דמשמע דקטנים שרי רק לרבי שמעון ואילו לרבי

והניחה על פי הנר, ולכן הוא דימה להתיר מכח שתיקתם, חוששני, דהכא נפיק מיניה חורבא, שיכולה לצאת מכך תקלה.

כי יש לגזור גזירה שלא לגרור אפילו בעליתא דשישא, אטו, שמא מתוך כך, יבואו לגרור נמי בעליתא דעלמא שאינה מרוצפת.

ואף שאינו מתכוין לעשיית חריץ אסור לגרור בה ספסל משום שהוא סובר כרבי יהודה שדבר שאין מתכוין אסור.

ריש כנישתא, המכניס ומושיב התינוקות, דבצרא, גרר ספסלא, לעילא, מלפני רבי ירמיה רבה.

אמר ליה רבי ירמיה: כמאן סבירא לך? כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר, ולכן הנך סבור שאין חשש בגרירת ספסל משום שאף אם הוא יעשה חריץ הרי אינו מתכוין לכך.

יש לי להשיב ולומר לך: אימר דאמר רבי שמעון שמותר לגרור, היינו רק בספסלים גדולים. דכיון שהם כבדים לא אפשר להזיזם באופן אחר ולכן שרי.

דמספקא דלמא מודו להו לרבנן. ומספקא היינו שמסתפק שמן מן הקערה, ופירוש גירסא זו עולה יפה כפירושו של החזון איש.

78. להלכה פסק השולחן ערוך (שלז) שגוררים בין קטנים ובין גדולים, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ.

וכתב המגן אברהם שגדולים ביותר שודאי יעשו חריץ, הרי זה פסיק רישא ואסור. והוסיף השער הציון שאם בתי העיר מרוצפים באבנים

כפירוש המשניות היא: הני הוא דקאמר ר' יהודה משום דמיפסק, אבל קערה דלא מיפסק לא, קמ"ל, ונמצא פירוש הגמ' לגירסת הרמב"ם שבשפופרת סברנו שהתיר ר' יהודה כיון שאין זה איסור דאורייתא, אבל בקערה היה מקום לאסור מדאורייתא, כיון שהינו מכבה ממש, ולכן צריך לכתוב במשנה גם את המימרא של קערה, שאפילו בזה מתיר ר' יהודה.

וראה בתו"ט על המשנה שהציע גירסא בפי' הרמב"ם "הני דלא מספקא, אבל קערה

יהודה אסור].

ומתריינן: **עולא מתריין** את הברייתא לטעמיה. **ורבי ירמיה רבה מתריין** את הברייתא לטעמיה.

עולא מתריין את הברייתא לטעמיה, ומבארה כך:

מטה דקתני, לאו מטה גדולה היא, אלא מטה קטנה **דומיא דכסא** שהוא קטן, אבל במטה גדולה אף רבי יהודה מודה שמותר לגוררה.

ורבי ירמיה רבה מתריין את הברייתא לטעמיה, ומבארה כך:

כסא דקתני בברייתא שהתיר רבי שמעון לגוררו, כסא גדול הוא **דומיא דמטה** שהיא גדולה, אבל כסא קטן שאפשר ליטלו בידים אף רבי שמעון מודה שאסור לגוררו.

מתיב רבה ממשנה בכלאים לרבי ירמיה רבה: **מוכרי כסות** של כלאים, **מוכריין** בגדים ולובשים אותם **בדרך** כדי להראותם לקונים. ואין בזה איסור כלאים משום שלא אסרה תורה לבישת כלאים אלא כשלוּבשם בשביל להתחמם.

ובלכד שהמוכר לא יתכוין בלבישתו להנות, **בימות החמה**, כדי להגן על עצמו **מפני החמה**, ובימות הגשמים, כדי להגן על עצמו **מפני הגשמים**.

והמוכרים שהם **צנועים**, אנשים כשרים המרחיקים עצמם מכל לזות שפתים, אינם לובשים עליהם בגד כלאים כלל, אלא

מפשילין במקל לאחוריהן, שנותנים המקל על כתפיהם, ואין כתפיהם נוגעות בבגד כלל.

ומוכחינן: **והא כבא**, במוכרי כסות, **דאפשר** לכל אדם **למיעבד צנועין**, דכי כלים קטנים בשבת דמי, שאפשר לגוררם, וכי לא מתכוין להנות בלבישה שרי רבי שמעון לכתחילה.

שמע מינה: אף במקום שאפשר בדרך אחרת התיר רבי שמעון.

ומסקינן: **תיובתא דרבי ירמיה רבה** דאמר דהיכא דאפשר לא התיר רבי שמעון, **תיובתא**.

מתניתין:

מלאכת כיבוי שהיתה במשכן, שממנה נלמדת מלאכת כיבוי בשבת, היתה בכיבוי גורי העצים, שהובערו לצורך עשיית פחם.

שכך היא הדרך בעשיית פחם, להבעיר גורי עצים, ולאחר שנשרפו באש ונשארו הגזעים החרוכים, מכבים את האש, והנשאר מהגזעים משמש כפחם.

נמצא שמלאכת הכיבוי אינה מוגדרת ככיבוי אש גרידא, אלא כמלאכה לצורך עשיית פחם, או תיקון אחר בדבר הנשרף.

אך אם ייעשה הכיבוי לצורך כיבוי גרידא ולא לצורך תיקון הדבר הנשרף, הרי זו "מלאכה שאינה צריכה לגופה", שנחלקו בה רבי יהודה ורבי שמעון אם חייבים עליה.

מותר לגרור אפילו גדולים ביותר, ואין מקום לגזור על מקום מרוצף אטו שאינו מרוצף.

המכבה את הנר בשבת,

מפני שהוא מתירא מפני נכרים [כדוגמת הפרסים שלא היו מרשים ביום חגם להדליק נר אלא בבית עבודה זרה שלהם].

או שהוא ירא מפני ליסטים.

או מפני חולה שיש לו רוח רעה [מרה שחורה], ולא נחה דעתו אלא בחושך.

או שהוא מכבה את הנר מפני החולה כדי שישן [ובגמרא מפרש באיזה חולה איירי].

בכל אלו האופנים: פטור.

אבל אם מכבה את הנר, — מפני שהוא כחם על הנר, שחושש שאם יכלה השמן יתקלקל הכלי שמדליק בו.

או מפני שהוא כחם על השמן שלא יכלה, ורוצה להשתמש בו פעם אחרת.

או מפני שהוא כחם על הפתילה שלא תגמר⁽⁷⁹⁾.

בכל האופנים הללו: חייב משום מלאכת מכבה.

וזהו כדעת רבי יהודה שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, ולכן אף שכוונתו בכיבוי היא רק לצורך השארת השמן, או

לצורך שמירת הפתילה שלא תגמר, ולא לצורך תיקון השמן או הפתילה, בכל אופן חייב.

רבי יוסי פוטר בכולן, אף באלו האחרונים, משום דהוי "מלאכה שאינה צריכה לגופה" שאינו חפץ בכיבוי לצורך הדבר המתכבה עצמו, אלא לצורך מטרה אחרת.

חזין מן המכבה את הנר כדי להכהב את הפתילה.

וטעמו: מפני שהוא עושה את הפתילה בכיבוי — פחם. שמעתה כשיבוא להדליקה פעם נוספת היא תדלק יפה, והוי מלאכה שצריכה לגופה.

גמרא:

ומדייקין: מדקתני סיפא דמתניתין, כחם על הנר חייב, שמע מינה: מתניתין — רבי יהודה היא, דאמר העושה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. שהרי הכיבוי שבסיפא אינו נעשה לצורך גופו, לתקן את הפתילה, אלא למנוע את פקיעת הנר.

ואם כן, תיקשי: רישא דמתניתין, דקתני המכבה את הנר מפני החולה — במאי עסיקנא?

אי איירי במכבה לצורך חולה שיש בו סכנה

79. יש להקשות מדוע לא נאמר במשנה חס על הנר וכו' והדגיש התנא בלשונו כחם בכולם.

תירץ הגר"א שהרי אמרו חז"ל שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, חוץ מהוצאות שבת ויו"ט, שאם פוחת בהם פוחתין לו, ואם מוסיף מוסיפים לו. ונמצא שאם הוא מאמין

בדברי חז"ל אין לו לחוס כלל על הנר ועל השמן והפתילה, כי במה שמקמץ בכבוד השבת פוחתין לו, אלא שהוא בקטנות אמונתו חושב כאילו יש לו בזה רווח, ולכן כתב התנא כחם על הנר וכו' כי הרי באמת אין כאן רווח כלל. אמנם בתפארת ישראל על המשניות עמד על